

**СУВЕРЕНОСТ, НЕЗАВИСНОСТ И ЈЕДНАКОСТ У
КОНТЕКСТУ ОСНОВНИХ ПРАВА (И ДУЖНОСТИ)
ДРЖАВА У САВРЕМЕНИМ ИЗАЗОВИМА
МЕЂУНАРОДНОГ ПРАВА**

Прегледни чланак

doi: 10.7251/GPF1537203S

Апстракт: Све већа практична мултипликација и различитост међународних (правних) субјеката и *specialis* актера који се јављају у међународном животу поставља захтјеве за интензиван развој, како доктрине, тако и међународноправне праксе у долазећим годинама XXI вијека. Статус државе у међународном праву умногоме је редефинисан и условљен транснационалним токовима *per se*, као и развојем праксе међународних (невладиних) организација, мулти(а)националних корпорација, али и због промјена у погледу статуса појединца. С тим у вези основна права и дужности држава нас занимају више као основ за даљи развој међународног јавног права и државноправног субјективитета, а не као скуп анахроних норми које се већ велики број деценија неконсеквентно крше од стране немалог броја држава. Да ли ће положај државе, а с тим у вези и категорија основних права (и дужности) држава еволуирати и да ли ће међународно право моћи институционално обезбједити развој и примјену правне нормативе –*ius cogens*, нека су од питања која разматрамо у овом раду.

* Магистар права, виши асистент из области међународног јавног права на Факултету политичких наука, Универзитета у Бањој Луци, е-адреса: m.savic@fpnbl.org

Кључне ријечи: држава, сувереност, независност, једнакост, корпорације, капитал, транснационалност, правна свијест, криза, међународно право.

1. УВОД

У посљедњих неколико деценија свјedoци смо настанка нових и нестанка постојећих држава, врло сложених и, рекло би се, неубичајених односа између држава и међународних организација, као и између самих држава, у првом реду, економски јаким и економски слабим. Управо због тога, у многобројним научним радовима објављеним у посљедње двије и више деценија говори се о преображају међународног права, о његовој кризи, дисфункционалности, о нормативној непостојаности и селективној примјенљивости, те осталим новим изазовима међународног права и слично. Актуелна критика међународног права, али и реална пракса у међународној заједници, свакако отвара питања положаја држава и њиховог суверенитета, међународноправног субјективитета, те одговорности у међународном праву итд, при чему основна права и дужности држава данас могу представљати прости реликт прошлости, али и, у једној другој перспективи, основ за даљу еволуцију међународног права и међународне правне свијести. У том контексту, неминовно се поставља питање шта је са државноправним субјективитетом. Да ли он слаби или јача, и може ли традиционална доктрина међународног права одговорити на ово питање? Управо због овога, сматрамо да овај рад може да допринесе одговору на ова актуелна научна питања.

Данас, у XXI вијеку човјек је припадник великог броја, како формалних, тако и неформалних заједница, од породице, радне, умјетничке, спортске, вјерске заједнице, разноликих удружења грађана, политичких партија, од локалне заједнице до државе, али и међудржавних организација, те међународних невладиних асоцијација. Једноставна формула припадности, од породице до државе – родитеља и грађанина, односно држављанина као при-

падника националне организације, као једина основа идентификације, већ дуже вријеме не одговара стварности живота. Овакво усложњавање статуса појединца, у приватноправном смислу можемо примјетити и код положаја држава, само на другом, јавноправном плану и то, најприје на међународном нивоу. Такође, прости вриједности људских права *per se* нису довољне за заштиту појединца, неопходна је и позитивноправна димензија, развијени и функционални инструменти, али и свакако политичка воља која би као ткиво везивала и развијала све претходно. У области заштите људских права, иако смо свједоци честог угрожавања појединца, али и готово свакодневне злоупотребе норматива у политичке сврхе, међународни амбијент је повољан и конкретна политичка воља постоји, при чему су механизми заштите значајно развијени, што има за посљедицу све значајнију улогу човјека у међународном праву. Аналогно томе, основна права (и дужности) држава, слиједећи теорију природног права, с друге стране и више су него инсуфицијентна, јер их политичка воља још увијек заробљава само у аксиолошкој димензији, без реалних квалитета који би евентуално могли обезбиједити потпуне и једнаке гаранције једној држави, као што су немјешање у њене унутрашње послове, или пак, неповредивост њених граница. Државе, велике силе, империје, ти бивши колонијални протектори, једноставно нису имали интерес за ограничавање своје сфере утицаја, а с друге стране мале државе, бивши протекторати и друге, нису имале и данас немају довољно снаге на основу које би могле обезбиједити универзалну заштиту основних права. У складу са наведеним, морамо констатовати да је крајем XX вијека дошло до значајних промјена у примјени међународног права. Како то наглашава Томас Вајс (*Thomas G. Weiss*), „две значајне норме међународног права су нестале. Међународно утврђене границе нису више светиња, нити је сецесија незамислива, као што је досад била“.¹ У таквом амбијенту успостављања међународног мултиполарног система, Сједињене државе, ЕУ, Русија, Кина и други претенденти мултиполаризма још увијек немају го-

¹ Шире в. Thomas G. Weiss. *The UN and Civil War at the Dawn of the Twenty First Century – The UN and Civil War*, (London, 1995), 196.

тово никакав интерес за даљи развој и дефинисање основних права држава у форми општеобавезујућих норми, тј. *ius cogens*. Њихов деклараторни карактер² и у годинама које долазе представљаће значајно ограничење простора за примјену међународног права.

2. ОСНОВНА ПРАВА И ДУЖНОСТИ ДРЖАВА У МЕЂУНАРОДНОМ ПРАВУ

Државе као субјекти међународног права посједују и преузимају права и обавезе које, прије свега, проистичу из чланства у међународној заједници, при чему су она заштићена међународним правом. Аналогија са правном и пословном способношћу је недвосмислена, јер ако државе у оквиру свог међународног субјективитета ове способности посједују – што им признаје међународноправни поредак – имплицитно је да посједују одређена права и обавезе. Конкретна права и одређене обавезе које државе као субјекти међународног права посједују можемо подијелити на основна (*оригинарна*) и уговорна (*деривативна*) права, тј. обавезе.

Када је ријеч о основним правима и обавезама, схватање према коме државе самим настајањем стичу одређена права развило се под окриљем школе природног права, слиједом принципа да људско биће чином рођења стиче један загарантован обим права. Та права, која државе стичу настанком неотуђива су и једнака за све, па се у литератури, неријетко, називају оригинарним, темељним, изворним, основним, апсолутним правима. Та основна права држава стиче *ipso iure* од тренутка појаве у међународној заједници, без посебног или изричитог признања.³ Главна разлика између основних и уговорних права и обавеза огледа се у томе што су ова прва неотуђива и једнака за све државе, док уговорна права произлазе из конкретних међународноправних уговора јавног карактера које државе добровољно закључују са другим субјектима међуна-

² Шире в. Декларација Генералне скупштине ОУН – *Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations*, 1970., Res. no. 25/2625 (XXV).

³ Смиљља Аврамов, *Међународно јавно право*, (Београд 2011), 198.

родног права, а то су, тзв. стечена или преузета права и обавезе. С обзиром на чињеницу да државе настанком уживају (добивају) одређени обим права, подразумејева се да самим чином настанка преузимају и одређене обавезе.

Класификација основних права и дужности држава која утврђује конкретне особине држава, на основу чега се оне и разликују од других субјеката међународног права није јединствена ни у теорији међународног права ни у пракси. Под утицајем теоријских приступа, духа времена у којем су класификације настајале и обиму и разликама између субјеката међународног права, разлике по овом питању, од теоријских почетака до данас, су знатне. Тако је, још у XVIII вијеку Е. Д. Фател (*Emerich De Vattel*) сматрао да „сви народи чине универзалну људску заједницу“, која је потчињена правилима која одређују да „сваки народ мора допринијети срећи и усавршавању другог, те да свака нација мора посједовати слободу коју јој је дала природа,“ при чему су за Фатела „право сваког народа на опстанак и дужност других да то поштују“ основне карактеристике независности.⁴

Међутим, да би постигла своју сврху, начела о темељним правима и дужностима морају бити кодификована, чиме би прерасла у правила општег међународног права, тј. морају постати извором права и дужности за све државе свијета у формалном смислу.⁵ Најзначајнији међународноправни документ у којем су обухваћена права и дужности, што их, у одређеној мјери, чини правилима међународног права, јесте Повеља Уједињених нација.⁶ Ипак, Повељом, као оснивачким актом, није прецизније уређена ова проблематика, при чему је остао велики простор за израду докумената којима би то било урађено, јер правни основ се управо може пронаћи у члану 2. Повеље.

⁴ Emerich De Vattel. *Le droit des Gens ou Principes de la Loi Naturelle*, Carnegie Institute, (Washington, 1916.) pp. 11. до 15.

⁵ Шире в. Ђуро В. Деган, *Међународно право*, (Ријека, 2008), 236.

⁶ Члан 2. Повеље је назначајнији, јер су обухваћена и класификована начела Организације Уједињених нација, као што су начело суверене једнакости, мирно рјешавање спорова, забрана употребе силе, итд. Текст је доступан на http://www.ius.bg.ac.rs/prof/Materijali/krsiva/povelja_un_lat.pdf приступљено у априлу 2014.

Послије 1945. године, у периоду XX вијека, учињен је низ покушаја да се питања права и дужности држава уреде међународним документима од којих можемо навести: Декларацију америчког Института за међународно право из 1916. године, Интерпарламентарну унију из 1928. године, те Декларацију о начелима међународног права о пријатељским односима и сарадњи између држава у складу са Повељом ОУН Генералне скупштине Уједињених нација из 1970. године. Међутим, ове иницијативе завршавале су у форми приједлога који није у потпуности формулисан, остајући далеко од завршног текста који би могао ступити на снагу.

С друге стране, на регионалном нивоу резултати су били видљивији. Тако је, нпр. формулисано првих пет принципа мирољубиве коегзистенције,⁷ у заједничкој изјави премијера Индије и Кине из 1954. године, чему су се касније, на билатералној основи придружили и шефови СФР Југославије, Совјетског Савеза и Бурме. Ипак, међународно право инсистира на једнакости и равноправности⁸ у смислу субјективитета, па тако и Повеља ОУН у члану 1. став 2. дефинише циљеве Уједињених нација као „развијање пријатељских односа међу нацијама који су засновани на поштовању начела равноправности и права народа на самоопредјељење, те предузимање других одговарајућих мјера ради учвршћивања мира у свијету“.⁹

У погледу систематизације права и дужности држава научна теорија нема јединствен став. Тако је, нпр. В. Димитријевић, као и већина аутора са подручја бивше СФРЈ, извршио категоризацију наводећи слjedeћа основна права држава: *1. право на сувереност,*

⁷ Принципи су дефинисани на Бандушкој коференцији као обавезе: 1. узајамно поштовање територијалне цјеловитости и суверености, 2. узајамно уздржавање од агресије, 3. немјешање у унутрашње послове, 4. равноправност и узајамна корист и 5. мирољубива коегзистенција. Ђуро В. Деган. *Међународно право*, (Ријека, 2008), 236-237.

⁸ Основна права држава у међународном праву можемо теоријски дефинисати као: 1. *ius principatum* – право на сувереност и постојање, 2. *ius servandi* – право на самоодржање, 3. *ius ad aequalitatem* право на једнакост 4. *ius contrahendi* – право на склапање уговора, 5. *ius representationis* – право на представљање.

⁹ Члан 1. став 1. и став 2. *Повеље ОУН*

2. право на једнакост, 3. право на самоодржање, 4. право на међународно општење и 5. право на поштовање.¹⁰ Такође, С. Аврамов је обухватила сва горе наведена права и дужности, уз измјену код међународног општења, које је замијењено *правом на саобраћај*.¹¹ С друге стране, одредбе Декларације Организације Уједињених Нација из 1970. године одређују седам начела, и то: 1. начело забране силе, 2. начело мирног рјешавања међународних спорова, 3. начело неинтервенције, 4. дужност држава да међусобно сарађују у складу са Повељом; 5. начело равноправности и самоодређења народа, 6. начело суверене једнакости држава, и 7. начело испуњавања прихваћених међународних обавеза у доброј вјери. Овакву класификацију је прихватио и В. Ђ. Деган.¹² Ми ћемо у оквиру овог рада обухватити она права и дужности за која сматрамо да су неопходна за модерни међународноправни живот и положај државе у њему. Та класификација, која би могла одговарати данашњој реалности међународног живота, према нашем мишљењу изгледа овако: 1. право на сувереност и независност, 2. право на једнакост и самоодређење народа, 3. право на самоодржање, 4. право на мирно рјешавање спорова, 5. право на међународно општење, 6. право на поштовање и 7. право на међународни саобраћај. Међутим, постоји основа да се право на међународно општење и право на међународни саобраћај посматра као јединствена цјелина, што би ипак отворило неколико значајних питања о којима у овом раду нећемо расправљати.

3. ПРАВО ДРЖАВА НА СУВЕРЕНОСТ И НЕЗАВИСНОСТ И ПОЛИТИЧКА РЕАЛНОСТ

С обзиром да готово сви теоретичари међународног права са простора бивше СФР Југославије право на сувереност обједињују са правом на једнакост, конструкција коју смо ми изнијели у мно-

¹⁰ Војин Димитријевић и Обрад Рачић и др. *Основи међународног јавног права*, (Београд, 2007), 75.

¹¹ Смиља Аврамов. *Међународно јавно право*, (Београд 2011), 200.

¹² Ђуро В. Деган. *Међународно право*, (Ријека, 2008), 238.

го чему одудара од таквог приступа, јер, с једне стране, да ли се сувереност може уопште одредити као јединствено право државе? Може! Како је то нагласио и Х. Келзен, општи нормативни поредак је основа свих (правних) овлаштења и он обавезује све, а власт је, према томе, само производ нормативног поретка.¹³ Поједностављено, то значи да државе заправо представљају карактеристику међународноправног поретка из ког и деривирају своје право на (једнаку) сувереност и независност. Такође, морамо запазити да „све већа међуовисност држава у најразличитијим облицима, почевши од трговачких и финансијских односа па до успоставе механизма колективне сигурности (војни савези), дјелује у смјеру релативизирања вањске суверености. У исто вријеме и идеја о међународној заједници, која се у почетку схваћа као узајамност западних земаља, односно западнога културног круга или земаља слободне привреде, мијења назоре о неовисности држава“.¹⁴ С друге стране, како сувереност, уопште може бити условљена међусобним признањем и поштивањем држава? С тим у вези је Х. Хелер (*Hermann Heller*) и замислио модерну, суверену националну државу као „споља и изнутра аутономну јединицу власти која одржава своју ефикасност сопственим снагама, и чија су територија и особље јасно ограничени“.¹⁵ Према њему држава је „суверена јединица одлучивања и дјеловања која је за то овлашћена од стране субјеката којима влада“.¹⁶ Међутим, неолиберална политичка анализа свакако се супротставља оваквим обновљеним предлозима за увођење јаког и рационалистичког етатизма. Уз помоћ теорија плурализма које су дуго доминирале међу англосаксонским ауторима држава је разматрана као укупан збир рефлекса и резултанти одређених социјеталних центара акције.¹⁷

Данас смо свједоци поступног процеса десуверенизације државне власти (како грађанске тако и тоталитарне суверености) и то

¹³ Ханс Келзен. *Општа теорија права и државе*, (Београд, 1951), 448.

¹⁴ Душко Врбан. *Држава и право*, (Загреб, 2003), 35.

¹⁵ Шире в. Hermann Heller. *Staatslehre* б., (Tubingen, 1983), 142.

¹⁶ *Ibid*; 278.

¹⁷ Шире в. Клаус Офе. *Модерност и држава*, (Београд, 1999), 96.

на првом мјесту у тржишном смислу, гдје долази до „сучељавања приватних интереса, који су постали јавно релевантни, тј. посредовани државом и односима међу државама“.¹⁸ Ти приватни интереси у атмосфери тзв. слободне конкуренције већ превазилазе капацитете немалог броја држава, а тиме и потребу за координацију или посредовање. У том погледу сувереност *per se* је релативизирана, а државна надлежност и аутономија у доброј мјери дерогирани. Њене функције су се измјениле, а положај релативизовао у смислу (међу)зависности, према реципроцитету и међународној условљености, а наспрам приватних асоцијација (и то највише на привредном и финансијском плану) дошло је до прекомпозиције у погледу искључивих надлежности државе и независности у доношењу правних аката.¹⁹ Такође, давање међународних концесија, експлоатација природних богатстава, или пак технолошких ресурса, који су *de iure* у власништву државе, а од стране друге државе, анационалних међународних корпорација, те приватних привредних субјеката уопште није ништа друго до економски аспект десуверенизације. Наиме, сви ти ресурси су *de facto* под располагањем неког другог, недржавног, вањског ентитета који на основу могућности располагања заузима посебан положај у политичком погледу и посредно може утицати (због своје финансијске моћи, која у неким случајевима превазилази друштвени производ немалог броја држава) на одлуке и лобирањем, или неким другим механизмима условљавати (де)суверену власт како би ова донијела одговарајуће правне акте. Иако су такви субјекти, формално регистровани у унутрашњем правном систему и статус њихових експозитура, као правних лица је уређен државним правним прописима, готово свакодневно смо свјedoци повећане активности у транснационалним токовима који се интензивно развијају науштрб класичне међународне кореспонденције између држава. У таквој атмосфери нефор-

¹⁸ *Ibid*; 245.

¹⁹ Тако, нпр. држава, тј. јавно привредно друштво на основу међународних трговинских споразума предодређује свој унутрашњи привредни систем за флукуацију страног капитала, а тиме и вањског утицаја и директног присуства спољног фактора на својој територији.

малне институције и њихови представници све више утичу на званичне државне органе, а привредноправни интерес се прелијева у јавноправну област и постаје ствар од државног (националног) значаја.

Надаље, државну сувереност данас морамо посматрати као релативну категорију, иако је држава још увијек једина правно-политичка организација са искључивим надлежностима и *specialis* квалитетом суверенитета. Њен суверенитет не можемо утврдити само посматрајући иностранство и, како је то рекао В. Ђ. Деган, дефинисати је као независност према другој држави. Свакако, суверена једнакост представља један од основних услова постојања и функционисања међународноправног субјективитета држава. Међутим, ми је морамо посматрати одвојено јер сувереност је један од основних темеља државноправног поретка док се једнакост може односити и на друге субјекте међународног права *inter se*. Дакле, једанкост не представља ексклузивитет само држава него је загарантована, како међународним организацијама, тако и појединцима као субјектима међународног права, а у непосредној је вези са начелом правне сигурности. Релативизовање суверенитета нам додатно компликује ствари, јер у XXI вијеку са сигурношћу можемо рећи да, у случају да сувереност посматрамо кроз модерну трансферзалу (Боден, Русо, Хобс, Кант, Лок, Келзен, Фуко, Волцер и др. савремени писци) или више нико није суверен, или је пак, једино суверен (универзални) правни поредак, онако како је то управо одредио Келзен. Ако је исправан први став, оно што је до данас сматрано суверенитетом неопходно је замијенити неким другим појмом који би више одговарао стварности, јер ограничени, ресурсни, војни, нуклеарни, економски или неки други суверенитет нису ништа друго до паушалне и слободне конструкције које се покушавају доктринарно одвојити од утемељеног обелиска суверености, што, у том случају, почиње личити на руину од преостале опеке, којој је попустио малтер. И ако их до краја еманципујемо, шта ће од суверенитета, тог обелиска од цигала остати? Ништа, неће остати ни руина, отићи ће у прошлост, што значи

да (у том случају) суверенитет као категорију – квалитет државне власти не требамо више ни разматрати. Таква постмодернистичка тенденција, у овом случају деконструкције, заправо може одговорати највише каквом савременом капиталистичком анархизму, или пак нарастајућем правном постпозитивизму. У сваком случају, крајња фаза оваквих идеја јесте свијет без државе и суверенитета, што је према нашем мишљењу, бар у првој половини XXI вијека равно самоуништењу. Уопште, свјетско друштво не може функционисати без општих правних правила и правни поредак да би обезбиједио цивилизацијске вриједности мора имати суверенитет у основи. Међународно право нам све вријеме показује да сама добровољност (без принуде и суверена) није довољна за функционисање правног система. У случају да је исправан други став, онда у примату међународног права, наспрам државног, суверен је само међународноправни поредак који је једнак за све субјекте. У том смислу државе су, напосто територијалне организације које чине међународну заједницу регулисану обавезујућим правним правилима универзалног карактера, при чему суверенитет постављамо у мета-нормативну димензију и на неки начин прихватамо међународни систем у холистичком смислу, гдје држава није оригинарно суверена, већ свој суверенитет деривира из правног поретка. Реалност је још увијек далеко од оба ова сценарија, али је и бременита једностраним манифестацијама силе и злоупотребе међународноправних правила, угрожавањем права човјека, као и тоталном експанзијом тржишта и капитала, уништавањем општих цивилизацијских вриједности, по систему *новац покреће све*. Наведена максима, међутим много је опаснија од вриједности коју представља у идеолошком или теоријском смислу јер новац је постао средство гомилања богатства и у том контексту „он се из слуге човековог претвара у господара.“²⁰ А да би то данас могло бити могуће неопходно је мијењати менталитет људи, а „савремена, глобалистичка економија је, између осталог, то – начин мењања свести људи који

²⁰ Валентин Катасонов, излагање на научном скупу, Академија за дипломатију и безбедност, ФДБ Београд 2014. Такође, види Валентин Катасонов, *Економија и Есхатологија*, интервју, Геополитика, бр. 80/11-14, стр. 6-11.

се наводе да прихвате власт светске банкократије.²¹ Идеје о десуверенизацији државе у одређеним областима, *per se* нису толико ни лоше, посебно у погледу унутрашње функционалности, ефикасности и слично. Ако томе придодемо и међународноправни аспект међузависности, координација између држава (међународноправни поредак), у том погледу заправо и захтијева десуверенизацију. Према томе можемо користити и термин прерасопдјеле или преноса надлежности, јер је ријеч о процесу који се добровољно одвија. Међутим, велики бирократски апарат са акутним трендом ширења уз успоравање процедура, синдром пренормираности правних односа који само угрожавају правну сигурност, високи порези који уништавају предузетништво и нагризају домаћинства како би се државни расходи новчано нахранили на уштрб становништва, само су девијантне манифестације државног суверенитета (у унутрашњем домену). Због наведеног је чак и неопходно размишљање у правцу ограничења тог савременог Левијатана, како би се обезбједила системска равнотежа у држави. На међународном плану девијације суверенитета се ипак другачије манифестују, у виду једностраног прекида дипломатских односа, затварања државних граница изван домена права на самоодбрану или самозаштиту, као и у процесу увођења санкција другој држави, изван међународноправно предвиђених механизма санкционисања, те у најгорем виду – примјене силе, тј. агресије. Овдје се морамо осврнути посебно на акт објаве рата. Наиме, пракса је показала да је акт (институт) објаве рата у практичном смислу превазиђен. Разлог зашто већ дуги низ година, готово ниједна држава прије употребе оружане силе према другој држави не објављује рат (прво) дипломатским путем, можемо посматрати кроз три аспекта. Као прво, већина оружаних сукоба у XX вијеку је започета без објаве и у том смислу

²¹ Касатонов, још наглашава „...да је најцењенији продукт савремене тржишне економије – глупак. Заиста треба изменити духовни код човека да би он упао у мамонитске замке, и уместо љубави, живота, вечности прихватио као најважнију вредност новац“. Новац мора бити слуга човјека, а не његов господар што је данас случај. Валентин Катасонов, *Економија и Есхатологија*, интервју, Геополитика, бр. 80/11-14, 8.

постоји модерни практични преседан за (такав) наставак политичког дјеловања војном силом. На другом мјесту не смијемо заборавити да је Повељом Уједињених Нација употреба оружане силе у међународном праву забрањена, при чему међународно право познаје велики број обавезујућих међудржавних конвенција и међународних декларација, меморандума и општих (начелних) споразума необавезујућег карактера који квалификују агресију, повреду територијалног интегритета, окупацију итд. као директно инкриминишуће акте (*auto-incriminating acts*). И напосљетку, треће, једноставно свака (организована) држава у стратешком смислу жели да у погледу политичког, (унутар)државног, друштвеног, а прије свега, војно-технолошког, механичког, персоналног, обавјештајног итд. домена *a priori* задржи неизвјесност и фактор изненађења који у војном смислу, поред добре процјене, под условом техничке равномјерности, може бити од пресудног значаја, посебно код војних операција као што су инвазије, односно с правног аспекта гледано агресије.

Као што можемо примјетити, претходно наведене девијације, не само у случају објаве рата, јављају се најчешће код сукоба (међу) државних интереса, што данас не би представљало проблем да се све дешава у билатералним односима гдје су такви акти, уз изузетак употребе силе или агресије, дозвољени. Међутим, у мултилатералним односима, развијање праксе злоупотребе међународног права и утилитаризације институција Организације Уједињених Нација може имати несагледиве посљедице. С ове тачке гледишта идеалистички посматрано, међународног система и опште сигурности, међудржавне координације, те институционалне сарадње, једноставно нема без десуверенизације државне власти.²² То је, на просто сврисходан процес у прогресивном развоју међународног права и еволуцији друштва, државе и права.²³ И кад би десувере-

²² Вођени међународним просперитетом и прогресивним развојем, што сваким даном постаје све тежа обавеза, можемо закључити да, десуверенизација мора бити узајамна и координисана, равномјерна и јавна – транспарентна, те свакако легитимисана од свих народа, уз све остале атрибуте који смо у тексту навели.

²³ Могуће је да смо у вези овога (димензија десуверенизације) у криву, јер

низација била (а питање је да ли ће икад и гдје бити), синхрона, узајамна и равноправно загарантована *inter se*²⁴ њени циљеви и домети би, прво били познати и, друго без дилеме би била пожељна и добра.²⁵ Међутим, протагонисти десуверенизације у основи немају идеале као што су правичност, једнакост, општи просперитет итд. већ је ријеч, према Р. Еткинсону (*Rodney Atkinson*) о *корпоратним елитама*,²⁶ тим неименованим финансијским моћницима и *банк-стерима*, како их назива професор В. Катасонов (*Валентин Катасонов*) који за идеал имају само увећавање сопственог профита јер „увек су банкари били ти, а и сада су, који су од ратова добијали главне *дивиденде*“.²⁷ Овакав положај финансијских елита, односно банака је истински производ друштвеног развоја Западне Европе и англо-америчког система вриједности, јер *западну* државу је, како то истиче О. Солдат, „дакле, начинио корпоративни дух... јер је корпорација симулација истинског народног органицизма“.²⁸ Тај корпоративни дух не само да је, (прво) дерогирао значај владара као појединца, већ је у XX вијеку и дисквалификовао савремену државу максимализујући, „...на корпоративној философији створени *политички запад*, какав познајемо под називом демократија“.²⁹

актуелни тренд иде другачијим правцем. Међутим, наше увјерење је такво да ће, без претходно наведених атрибута човјечанство завршити у слијепој улици, у мраку гдје се *свако* хвата за балчак већ наоштреног ножа.

²⁴ Овакав процес десуверенизације је у одређеној мјери присутан у Европској унији, гдје и можемо видјети добре стране (међу)државне интеграције, уз низ недостатака који све више избијају на површину и то највише због финансијског аспекта интеграције и кретања капитала.

²⁵ Послије Мастрихта 1992. године и успјешне економске и дјелимично успјешне монетарне интеграције, реформа у области финансија и банкарског сектора (као и буџетске политике) највећи је камен спотицања Европе. Не смијемо занемарити и политички и економски утицај САД и других свјетских центара моћи.

²⁶ Шире в. Родни Еткинсон. *Зачарани Европски круг, корпоратне елите и нови фашизам*, (Београд, 1997)

²⁷ Валентин Катасонов. *Економија и Есхатологија*, интервју, Геополитика, бр. 80/11-14, 10.

²⁸ Олег Солдат. *Проблем „култа личности“ у свјетлу теорије монархије*, Политеиа, (Факултет политичких наука, Бања Лука, бр. 7/IV, 2014), 195-205.

²⁹ *Ibid*; 202.

При чему аутор наглашава да „Ове западне демократије постепено и све више дерогирају значај владара као појединца, јер, као што је добро познато, у корпорацијама долази до дистрибуције власти на разне учеснике одбора“. С друге стране се византијско политичко наслеђе у православним земљама Балкана, али нарочито у Русији... је суштински увијек задржавало основну вертикалу политичкога византизма, који гласи: један човјек више од осталих, на врху власти изражава свенародно духовно-политичко јединство..“. На међународном плану, касније у XXI вијеку устоличена је и тенденција ширења демократије уз прокламацију вриједности јед(и) ног исправног начина живота (*American way of life*), да би се затим делегитимисао народ, послије чега је и начињена спрега између профитних корпорација, односно банака и државног монопола физичке принуде.³⁰ Данас политика, како у унутрашњем, тако и у међународном систему, заправо служи само као средство за остваривање претходно наведеног.

И поред овога, иако је држава као што смо већ истакли, релативизирана, једнакост, без сумње, представља још увијек једно од основних оригинарних права држава. Међутим, у данашњим околностима и реалном међународном животу, сматрамо да је једнакост неопходно посматрати одвојено од суверености и, свакако, не само унутар државних оквира, јер је практично та једнакост држава у практичном смислу посебно спорна и више је обезбјеђена, или пак, ограничена политичким принципима и механизмима него самим међународним правом. С друге стране, разлог зашто смо се определијели да независност укључимо у јединствену цјелину са државним суверенитетом огледа се у томе да данас и народи који нису конституисани као нације у државотворном облику уживају одређене видове независности и суверености – гдје је у XXI вијеку независност међународно признате државе на много начина дове-

³⁰ „У условима XXI века ми имамо посла са новим обликом капитализма – војно-банкарским капитализмом. То је симбиоза државне војне силе и највећих светских банака. А начин који омогућује постојање и опстанак војно-банкарског капитализма – то је непрестани светски рат.“ Шире в. Валентин Катасонов. *Економија и Есхатологија*, интервју, Геополитика, бр. 80/11-14, 10. и 11.

дена у питање ерозијом суверенитета, при чему њено доказивање представља један од најтежих задатака међународног права. За то вијеме, идеје постмодернизма и тенденције ка стварању транснационалног права све више прате токове економских моћника на уштрб суверености и независности међународно признатих држава. Сувереност, уопште, може постојати без једнакости, међутим, не може без независности.

Право на сувереност (прицип суверености), иако с позитивноправног аспекта представља начело међународног права, начело новијег доба, постулат је настао у периоду апсолутистичких монархија. „Када је у другој половини XVI столећа обелодањено да је тежиште модерне државе у њеној власти, јавила се потреба за новом правном теоријом. Такву теорију је дао истакнути француски правник тог доба Жан Боден (*Jean Bodin*). Државна власт је суверена, тј. виша према поданицима и невезана законима. Она је самостална, непрекидна и недељива“.³¹ Спрега између категорија апсолутних владара – власти – народа, свакако је видљива и одражава процес кроз који је човјечанство прошло од периода средњег до XXI вијека, на основу којег данас посједујемо механизме, како унутрашње, тако и спољне контроле власти успостављене од стране народа. Такође, развојем савремених облика демократије обезбјеђен је значајнији степен учешћа народа (као носиоца суверенитета) у власти и то на основу унутрашњег (државног) правног поретка и његових института, те демократских вриједности које, прихваћене у међународном праву, треба да данас представљају цивилизацијске вриједности.

Као правна категорија, суверенитет има квалитативни и квантитативни карактер. Први се манифестује у слободи држава да у границама општег међународног права уређују своје односе, да буду везане само својом сопственом вољом. Квантитативни вид

³¹ Према овом схватању, самосталност суверене власти је двострука: спољашња и унутрашња. Шире в. Е. В. Спекторски, *Држава и њен живот*, (Београд, 2000), 82; при чему Гордана Вукадиновић. *Теорија државе и права 1*, (Нови Сад, 2006), 35., наводи да је његово схватање о суверености настало посматрањем и уопштавањем стварне праксе француске државе.

суверенитета састоји се у серији атрибута као што су: право на самозаштиту и самоодбрану, трајан суверенитет над природним богатствима, право закључивања међународних уговора, активно и пасивно право посланства итд.³² С друге стране, независност представља супериорност државе у дефинисању и уређењу унутрашњег правног и политичког система и аутономност при доношењу одлука значајних за њен међународноравни живот, што управо обезбијеђује и подразумеијева државни суверенитет. Међународним признањем та државна независност се *de facto* препознаје а значајно за међународноправни поредак, *de iure* потврђује. Такође, независност се испољава и у виду међународног прихватања и обезбјеђења слободе физичких и правних лица – држављана, да равноправно ступају у правне односе и склапају правне послове међународног карактера.

Као што можемо примјетити, сувереност и независност су двије карактеристике савремене државе које су међусобно условљене. Оне одговарају држави XXI вијека, чак и у данас релативизованом контексту државности. Њихова узајамност је видљива већ на површини, јер суверености нема без независности, а држава не може бити независна ако не посједује суверенитет. Независна сувереност је једно од основних права држава загарантовано међународноправним поретком. Данас појам суверенитета, у смислу међународног права, можемо одредити као атрибуцију државности, при чему одређена држава, да би била суверена, мора посједовати врховну власт над (државном) територијом и над становништвом, уз независност од било које друге власти. Државна власт, да би била суверена мора бити ефективна, независна, легално конституисана, јавна и функционална, у складу са правилима међународног права. Такође, потребно је да власт буде и прихваћена од стране народа (становништва), тј. мора бити и легитимна.³³ Инте-

³² Посматрано у свјетлу квантитативних и квалитативних елемената, имајући у виду функцију ове правно политичке категорије суверенитет се јавља и као концеп живљења заједнице држава. Шире в. Смиља Аврамов. *Међународно јавно право*, (Београд 2011), 99.

³³ Наведени процеси свакако долазе до изражаја, али у теорији је неријетко ријеч о пропагандном сукобљавању протагониста, с једне стране државе и њеног

ресантно је да се у доктрини мултипликују квалитети и атрибути који су *conditio sine qua non* у доказивању државне суверености, а истовремено у смислу десуверенизације, транснационалним актерима се на основу изузетних финансијских капацитета, моћи и политичког утицаја и то кроз опскурне канале кореспонденције простом индукцијом потврђује њихова (неформална) супрематија. С тим у вези, на мјесту је теза о реалном значају финансија и моћи која произлази из новца, међутим, ако се у том смислу детерминише припадност и лојалност недржавној организацији, проблем је што се питање легитимитета, па и легалитета или пак, јавности као квалитета те друге организације врло стидљиво поставља.

Савремена теорија и пракса, како смо то већ истакли, усваја појам суверенитета ограниченог на међународном плану правилима међународног права, али и политичким и економским механизмима међународног живота. Суверенитет, због реалности међународних односа данас се све чешће посматра и схвата релативно – у функционалном смислу.³⁴ Међутим, овакав приступ, узрокован присутном праксом у међународној зајединици отвара низ доктринарних питања и противрјечних схватања у теорији. У том смислу појам суверенитета је дефинисан на различите, некад и опречне начине у савременој јуриспруденцији, пракси међународних организација као и у доктрини међународних односа. Напросто, „идеја апсолутног суверенитета неспојива са идејом организоване међународне заједнице и демантована је у пракси. Развојни пут људског друштва и цивилизације обележава континуирану и прогресивну међузависност људи на свим подручјима делатности, па доследно томе и међународним односима. Целокупан систем међународног права, посебно деловање и формирање међународних организа-

апарата и, с друге стране капитала и новог система вриједности. То је посебно присутно међу ауторима из англосаксонског говорног подручја.

³⁴ Овдје се у рационалној мјери, може повући аналогија са проблемима у вези апсолутног имунитета који је у пракси као правни институт замјењен тзв. функционалним имунитетом дипл. представника. Ипак, сувереност је, *per se* знатно сложеније питање од имунитета и привилегија дипломатских представника.

ција представља ограничење суверенитета“.³⁵

Међутим, савремена пракса умногоме одступа од права на сувереност и независност. Тако су, на примјер, државе које су се интегрисале у Европску унију пренијеле велики број надлежности на институције *европског савеза држава* чиме су се одрекле апсолутног ексклузивитета на сопствену сувереност. Оне од 1993. године и Маастрихтског споразума засигурно нису суверене. Када би евентуално дошло до усвајања Европског устава оне би заправо добиле статус *specialis* федералне јединице. А након овог *поуставотворења* Европске уније заједница би прерасла у (супер)државу. Иако је ово тренд присутан у оквиру западне хемисфере, он није јединствен. Поредак ствари на глобалном нивоу много је сложен и различитији од интеграционог тренда. На подручју Источне Европе, али и у областима Централне Азије и дијеловима Африке можемо примјетити феномен супротан интеграцијском, јер овдје је дошло, и још увијек долази, до формирања нових држава које још увијек утврђују и бране суверену независност конституишући институције власти најчешће с циљем обезбјеђења што вишег степена суверенитета.

Као што смо већ истакли, асиметричност данашњег свијета нам се приказује, с једне стране, кроз постмодерне државе које су се добровољно одрекле великог дијела своје суверне независности и, с друге, у виду рађања нових, у највећем броју националних, држава које се успостављају и вољне су да јачају свој суверенитет и независност у међународној заједници. Када томе придодемо развој транснационалних тенденција и идеја о стварању одговарајућег правног поретка са сигурношћу можемо констатовати да се држава и њена суверена независност налазе у изузетно динамичном периоду еволуције међународноправног поретка.

³⁵ Шире в. Deitrich W. Gunst. *Der Begriff der Souveranitat im moderne Volkerrecht* 1953.; Eelco N. Van Kleffens, *Sovereignty in International Law* RDC vol. 82; Myres Mc Dogual, *Studies in World Public Order*, New Haven 1960.; Marek S. Korwicz. *Some present aspects of Sovereignty in International Law* RDC/I, p. 8. Цитирано према Смиља Аврамов и Миленко Крећа, *Међународно јавно право*, (Београд, 2011), 97.

Наиме, крајем XX вијека велики дио аутора из Сједињених Америчких Држава, понајвише политиколога и философа, у складу са политиком те земље у постхладноратовском периоду, пропагирани су негирање суверенитета као општег квалитета државне власти, сматрајући суверену независност превазиђеном категоријом.³⁶ Политиком двојакних аршина и на терену је подриван суверенитет *других* држава, док је доктринарно одређење конкретног стања у цјелини, од стране споменутих аутора производило диференциране категорије унутар свијета који од 1989. године „више не представља јединствени политички систем“.³⁷ Живот се данас одвија у подијељеном свијету, гдје истовремено постоји пре(д)модерни свијет, модерни свијет држава и постимперијални хаос, те постмодерни свијет.³⁸ У таквом подијељеном свијету, наглашава Ф. Фукујама (*Francis Fukuyama*), „како расте стандард живота и како становништво постаје космополитскије и боље образовано и како друштво у целини постиже већу једнакост услова, тако људи почињу да захтевају не једноставно више богатства, него признање свог статуса.“ То признање, према њему једино је могуће у либерализму, тј. у систему *функционалне и стабилне демократије*.³⁹ Међутим, на путу ка демократији готово све *друге* државе које су се за то одредиле, не само да су доживјеле релативизацију суверенитета и територијалног интегритета, већ су остајале без сопствених (унутрашњих) прерогатива. Англоамерички модел идеје о људским правима и, како то С. Хантингтон (*Samuel P. Huntington*) прецизира, *западни облици политичке демократије* од посљедњих година XX вијека намећу се већини *других* држава, при чему је ширење демократије постало првенствени циљ Западнака.⁴⁰ Упоредо

³⁶ Шире в. Смиља Аврамов и Миленко Крећа, Миленко, *Међународно јавно право*, (Београд, 2011), 98.

³⁷ Роберт Купер, *Распад нација – Поредак и хаос у XXI вијеку*, (Београд 2007), 31.

³⁸ Шире *Ibid*: 31-32., при чему аутор наглашава да „држава више не испуњава критеријум Макса Вебера да држи легитимним монопол на употребу силе“.

³⁹ Френсис Фукујама, *Крај историје и последњи човек*, (Подгорица 2002), 25-42.

⁴⁰ Самјуел Хантингтон, *Сукоб цивилизација и преобликовање светског поретка*, (Подгорица 2000), 214.

са агресивном праксом тзв. демократизације, можемо примјетити да се одвија и процес десуверенизације. У првом плану је ријеч о интегративном концепту који можемо примјетити у случају Европске уније, док је с друге стране под пријетњом употребе оружане силе немали број држава приморан да уступи дио територије, прихвати међународни мандат, омогући остварење интереса неких држава западне хемисфере унутар свог правног и политичког система и сл.⁴¹

Овакав тренд, и данас присутан у доктрини, интерпретира се као процес постмодернистичке реформе модерног система – исправније речено ревизије, те стварања постпозитивистичких правних темеља, или пак као успостављање транснационалног правног поретка на глобалном плану – глобализација. Овдје није проблем у самој реформи, нити су предметни правни темељи и међународноправни поредак уопште, неприкосновена датост, проблем је начин реформе, тј. ревизије, јер је она на првом мјесту. Агенда такве реформе пише се на политичком Западу, што *per se* спутава њену универзалност и доводи у незавидан положај четири петине човјечанства, при чему доминантну улогу играју капиталистички принципи и вриједности потрошачке културе. Иако, „постмодерна у западном контексту смањује деструктивни патос *модерне* према *остацима* традиционалног друштва, пошто се ти остаци сматрају квалитативно превазиђенима“ проблем који на тај начин настаје још је већи, јер „...*традиција* у постмодерни представља „ефемерни десемитизовани забавни (псеудо) интерес ... Традиција одсад није непријатељ, већ елемент спектакла на равноправној основи са свиме осталим.“⁴²

На први поглед може нам се чинити да оно што је био основни проблем модернизма не представља проблем постмодерне.

⁴¹ Тако нпр. отворене притиске (без директне војне агресије) и повреде територијалног интегритета у XX вијеку можемо примјетити у случајевима Никарагве, Панаме, Ел Салвадора, Кувајта и сл., у XXI то је случај са СР Југославијом послвије 1999. године, тзв. Реп. Косово, БиХ, Сомалијом, Јужним Суданом итд.

⁴² Шире в. Александар Дугин. *Геополитика постмодерне*, (Београд, 2009), 29.

Наиме „...модернизам је у целости производ западноевропских држава, постмодернизам, иако настао у Европи, по својој природи је космополитски. Он је инспирацију потражио у античкој филозофији предмодерног времена, у племенским заједницама, али и у савременој природи моћи“.⁴³ Међутим, постмодернистички космополитизам није и не може бити на једнообразан начин идентификован и прихваћен у космополитским размјерама. Тако, нпр. „док прозападна, компрадорска елита у Че Гевари види бренд мобилне телефоније – антизападне, евроазијске масе, подругљиво ухвативши нит игре, могу мобилни телефон претворити у средства Револуције (јер, по постмодернизму, нема више ни оног што означава ни означавањем, постоје само знаци)“.⁴⁴

Иако, на први поглед, транснационализам нема посебне везе са постмодерном као философском школом, спрега постоји у идејама деконструкције и декомпозиције постојећег поретка. С тим што су савремени (западни) транснационалисти, аутори из области права, ове двије максиме прихватили чисто антиетатистички – против државе као феномена у аксиолошком смислу.⁴⁵ У функционалном погледу утемељење за њихове идеје присутно је у вриједностима тзв. субјективних природних права, теорији солидаризма и појединим елементима Дигијевског социолошко-правног концепта. Међутим и поред функционалног, можда и још значајније транснационалне идеје, посматрано у структуралном смислу, комплементирају са природом анархизма, и то најприје на економском, па тек онда на правном и политичком плану.⁴⁶ Свакако, главна баријера

⁴³ *Ibid*; 41.

⁴⁴ *Ibid*; 31.

⁴⁵ Овдје мислимо на ауторе као што су С. Ковингтон (*Stewart P. H. Covington*), И. Хасан (*I. Hassan*), Б. Д. С. Сантос (*B. De Sousa Santos*) и др. Тако, нпр. Сантос сматра да су правне и етичке норме неадекватне за проблеме савремености, што значи да је пројекат модернизације од зачетка био некомплетан пројекат. Шире в. Voaventura D. S. Santos. *La Transition potmoderne: Droit et Politique*, 1990. 81 до 92.

⁴⁶ Постмодерни елемент међународног система се „урушава, пре у већи ред него наред.“ За разлику од пре(д)модерног, који је, данас, према Р. Куперу у XXI вијеку облик потпуне дегенерације (пре)модерне државе. Роберт Купер. *Распад нација – Поредак и хаос у XXI вијеку*, (Београд 2007). 32.

овим идејама је сувереност државе, која је конституисана и дефинисана унутардржавним правним поретком и политичким системом, те обезбјеђена и заштићена правилима међународног права.

Та атрибуција државе на којој почива међународноправни систем вриједности, према њима, све више се јавља као баласт актуелне међународне политичке воље. Ова схватања заснована су на поставци да је један нов феномен транснационалне сарадње у области финансија, економије, екологије, просвјете и културе срушио све националне баријере и државне границе претворио у фикције. Такође, теза да се свјетски систем темељи на два јасна стуба: свјетској економији, с једне стране, и унутардржавном систему, с друге, уз развој нових политичких ентитета глобалног карактера,⁴⁷ у потпуности доводи у питање постојање државе, отварајући изузетне дилеме о појму и одређењу субјективитета у међународном праву. Идеја о унутрашњем правном плурализму,⁴⁸ која се односи на стварање микродржава унутар државе, гдје одређене области државноправног система долазе под директан утицај глобализације, дакле, бивају регулисани међународним правним правилима, а поједини дијелови живота остају непосредно регулисани унутрашњим правом, одговара реалној дисперзији државне власти, тј. моћи и, заправо, негира сувереност као ексклузивну атрибуцију државе.

Као што сматрају теоретичари постмодерне, држава представља превазиђен облик друштвеног организовања и то према Боавентура Д. С. Сантосу (*Boaventura De Sousa Santos*), она је други стуб који је неопходно превазићи даљим развојем, а на ком још увијек, поред оног пожељног – свјетске (транснационалне) економије, још увијек почива међународна заједница.⁴⁹ Међутим идеја о

⁴⁷ Шире в., Boaventura D. S. Santos, *интервју и расправе*, интернет, приступљено 08. септембра 2013. године, доступно на: <http://www.boaventuradesousasantos.pt/documentos/boainterview1.pdf>

⁴⁸ Енгл. *Internal legal pluralism*.

⁴⁹ Категорија геополитике држава, сходно овим схватањима убудуће треба да уступи мјесто геоекономији чију би артикулацију преузеле мултинационалне компаније означене као најпрогресивнија снага економског прогреса. Слиједећи ту логику лојалност држави треба замијенити лојалношћу транснационалној компанији.

крају суверенитета није нова. Нацистичка идеологија је имала за циљ да јој она послужи као оправдање за неограничену интервенцију и стога је и сам концепт суверенитета неријетко довођен у питање. Јелинекова *теорија саморегулације*, безмало је искориштена и злоупотребљена с циљем остварења њемачких империјалистичких претензија у смислу оружаног иступања у међународним односима, које према виновницима тадашње спољне политике, није било кажњиво, јер је, иако противно међународноправним правилима, било у складу са тадашњим уставом. Ово је, иако се на први поглед чини другачије, класичан примјер нарушавања суверене независности, јер овдје је ријеч о заступању политике сопственог апсолутног суверенитета на уштрб других држава, чиме је директно дошло до угрожавања права на сувереност и независност.

У савјетодавном мишљењу Сталног суда међународне правде са сједиштем у Хагу, од 05. септембра 1931. године, по питању царинског режима између Аустрије и Њемачке,⁵⁰ Суд је дефинисао сувереност као највишу власт, нераздвојну од појма независности. Аустрија би изгубила своју независност „уколико би њена суверена воља била потчињена вољи друге силе или посебној групи сила“. У издвојеном мишљењу већине судија указано је да „држава не би била независна у правом смислу те ријечи уколико би била доведена у услове зависности од стране друге силе, уколико престане да врши унутар своје територије *summa potestas* или суверенитет, што ће рећи, уколико изгуби право да сама доноси суд о одлукама које налаже владавина над њеном територијом“. Но с друге стране, указано је да „комплетна и апсолутна сувереност, која не би била ограничена ниједном уговорном обавезом немогућна је и практично непозната.“ Међутим, ограничења у вршењу суверенитета, како је истакао Стални суд међународне правде, у случају Лотус, „не могу се претпостављати“.⁵¹ Много јасније ову идеју је, доцније, развио Међународни суд правде у случају азила:

⁵⁰ Случај Лотус (*The Lotus Case*), шире в. интернет, доступно на: <http://www.icj-cij.org/pcij/series-c.php?p1=9&p2=4>, приступљено у децембру 2014. године

⁵¹ Смиља Аврамов и Миленко Крећа. *Међународно јавно право*, (Београд, 2011), 98.

„Ограничење територијалног суверенитета не може бити признато све док није васпостављена правна база у сваком посебном случају“.⁵² Другим ријечима, свако конкретно ограничење суверенитета мора бити засновано, било на уговору или на међународном обичајном правилу.

4. ЗАКЉУЧАК

Све док постоје државе без загарантованих права и дужности, све док живи немали број незадовољних народа без међународног признања државотворности,⁵³ све док буду присутне нације с чијим жртвама се тргује и нације чије се жртве не признају, и које, тако носећи епитет заморчета свјетске хипокризије постају неумјесан аргумент политичке реторике, све док се широм планете буду организовале *угрожене* мањинске групације, чија се заштита (права) онда када велике силе сматрају за сходно злоупотребљава с циљем остварења интереса других држава, све док не буде успостављен правичан међународно-правни поредак, конфликти ће бити динама међународног живота. Како је то, још у првој половини прошлог вијека нагласио Ђ. Тасић, „међународна заједница је предодређена да омогући настанак солидарности народа али је и обележена врло озбиљним недостацима“.⁵⁴ Ти недостаци од његовог времена су се мултипликовали, у појединим областима су до данас прерасли у хроничне проблеме свјетског друштва и што је још најопасније, од изузетка (који потврђује правило) постали су правило. Такође, „међународна свест и институције нису ишле у корак са развојем економске размене, јавне или приватне, са новим условима међународног живота, интересима народа“.⁵⁵ Економија и то не привређивање, већ финансије постале су основа савреме-

⁵² I.C.J. Reports, 1950, pp. 274, 275.

⁵³ Овдје мислимо на првом мјесту на Курдски народ, а затим и на Баскијце, Каталонце, Шкоте (иако се на референдуму 18. септембра 2014. 55,3% становништва изјаснило за останак у Великој Британији) Ирце и др.

⁵⁴ Шире в. Ђорђе Тасић. *Међународна правна свест*, (Београд 2002), 31.

⁵⁵ *Ibid*; 31.

ног начина размишљања, за корпоративне управљаче и *банкстере* (како их назива Катасонов) оне су основа за остварења максималног профита, а за народе и појединце финансије су нужно зло за обезбјеђење опстанка. Оваква констелација односа на транснационалном нивоу доминира у међународним односима и готово да је глобално присутна.⁵⁶ Банке мјењају механизме зеленашења, мултинационалне корпорације отварају нове и све агресивније канале за проток капитала, а радници изражавају бунт на улицама главних градова. Уз све то подижу се обојене револуције, расни, вјерски и етнички сукоби од Украјине, Блиског истока и Централне Азије, не треба нам посебно знање па да примјетимо да „Свет је у хаосу“, како то констатује Х. Кисинџер (*Henry A. Kissinger*).⁵⁷ Како године пролазе средње вриједности између ове двије дијаметрално супротне тачке се значајно бришу и ствара се, кроз затезање односа, стално незадовољство и немогућност остварења интереса. Једни се не могу више богатити, а други све мање имају од чега да живе. У оба случаја почиње да се развија патологија која доминантно предодређује свијет за велике оружане конфронтације и то у више димензија (по основу државне, националне, класне, расне, вјерске и друге идентификације). „Кад су финансије у питању може се разговарати на два плана, или на метафизичком, који је основни, или на плану конкретних економских детаља, јер кад су финансије у питању *ђаво се крије у ситницама*“.⁵⁸ Привредни систем је постао глобалан док је политичка структура свијета још увијек остала утемељена на државама-нацијама. Док економска глобализација тежи потирању државних граница, спољне политике држава их теже потврдити, с нагласком на конфликтне националне интересе или идеале поретка. Кисинџер прецизно примјећује „сама природа државе, као основне јединице међународног живота, тре-

⁵⁶ Послије свјетске економске кризе од 2008. године овај тренд галомирајући се шири земљама свијета, од Сједињених Америчких Држава, до већине држава чланица Европске уније, као што су Шпанија, Грчка, Италија, Француска итд..

⁵⁷ Шире в. интернет, доступно на <http://www.diplomatija.com/12867/news/henry-kissinger-svet-je-u-haosu/> приступљено у новембру 2014.

⁵⁸ Валентин Катасонов, *Економија и Есхатологија*, интервију, Геополитика, бр. 80/11-2014, 8.

нутно је под притиском. Наиме, Европа покушава трансцендирати државу и водити спољну политику само на основи дипломатије и сарадње, за разлику од спољне политике која користи средства присиле. Али тешко да захтев за легитимност одвојен од концепта стратегије може одржати светски поредак⁵⁹.

Наглашавајући изузетност Америке, што је једно од основних начела *Новог свјетског поретка*⁶⁰ чији је и сам протагониста већ годинама уназад, Кисинџер отрјежњујуће констатује да је најбоља шанса САД-а, „... у којој треба тражити инспирацију, светски поредак који потиче индивидуално достојанство, владу партиципације и међународну сарадњу у складу са договореним правилима“⁶¹. Међутим, већ смо раније рекли да је међународно право у кризи и то је тешкоћа с којом наше генерације у XXI вијеку морају изаћи на крај. Сматрамо да вриједности као што су основна права (и дужности) држава представљају темељ на основу којег морамо развијати међудржавну сарадњу и солидарност, без политике двојакних аршина, апсолутне експанзије капитала и употребе силе. Сувереност и независност и, као данас релативизоване категорије, морају бити дефинисане у форми међународног обавезујућег права – *ius cogens*. Тек након таквог једнаког самообавезивања, човјечанство ће моћи да размишља о правно ваљаним транснационалним идејама.

Недостаци институционалног легитимитета и међународног капацитета, практичног поштивања и опште обавезности међународних правних правила све више разарају међународни систем, угрожавајући свјетски мир. Иако је човјечанство далеко од идеала правде, то је ипак, једини пут, пут универзалне правне сигурности који може обезбједити заједнички напредак без пролијевања крви. Нажалост, (свјетске) коловође нас због ресурса и профита сваким даном све више гјерају на странпутицу. Међународна правна свијест у Тасићево доба била је у процесу изградње, међутим, данас нећемо погријешити ако кажемо да је у фази разградње, што

⁵⁹ Хенри Кисинџер. *Свет је у хаосу*, коментар, 2014.

⁶⁰ *New World Order*

⁶¹ *Ibid*;

представља можда и највећи проблем међународнопрвног поретка нашег времена.

Matej Savić

SOVEREIGNTY, INDEPENDENCE AND EQUALITY IN THE CONTEXT OF BASIC RIGHTS (AND DUTIES) OF STATES IN CONTEMPORARY CHALLENGES OF INTERNATIONAL LAW

Abstract

A constantly growing practical multiplication and difference of international (legal) subjects and special actors which appear in the international scene set a claim for intensified development of doctrine, as well as international praxis in the upcoming years of the 21st century. The state's status in international law is largely redefined and conditioned by transnational streams per se, as well as by the development of praxis of international (non-governmental) organizations, multinational corporations, but also because of the changes regarding the status of an individual. In correlation to that, basic rights and duties of states interest us more as a foundation for further development of international public law and statehood sovereignty, rather than an aggregate of anachronous norms which for a large number of decades have been infringed without consequence by a significant number of states. Whether the state position, and in relation to that, the category of basic rights (and duties) of states evolve and whether international law will be able to institutionally provide the development and application of legal norms – iuscogens, are some of the questions this paper deals with.

Key terms: *state, sovereignty, independence, equality, corporations, capital, transnationality, legal conscience, crisis, international law.*

5. ЛИТЕРАТУРА

1. De Sousa Santos, Boaventura. *Интервју и расправе*, 2013. године,
2. De Sousa Santos, Boaventura. *La Transition potmoderne: Droit et Politique*, 1990.
3. Gunst, Deitrich W. *Der Begriff der Souveranitat im moderne Volkerrecht* 1953.
4. De Vattel, Emerich. *Le droit des Gens ou Principes de la Loi Naturelle*, Carnegie Institute, Washington, 1916.
5. Heller, Herman. *Staatslehre* 6., Tubingen, 1983.
6. Bodin, Jean. *Le six livres de la republique*, Paris, 1576. I
7. Korwicz, Marek S. *Some present aspects of Sovereignty in International Law* RDC/I
8. Mc Dogual, Myres. *Studies in World Public Order*, New Haven 1960.
9. Higgins, Rosalyn. *The New United Nations and Former Yugoslavia*, International Affairs, vol. 69., no. 3, 1993.
10. Portmann, Roland. *Legal Personality in International Law*, Cambridge, 2010.
11. Weiss, Thomas G. *The UN and Civil War at the Down of the Twenty First Century – The UN and Civil War*, London, 1995.
12. Гајић, Александар. *Идеја светске државе*, Београд, 2012.
13. Дугин, Александар. *Геополитика постмодерне*, Београд, 2009.
14. Димитријевић, Војин, Рачић, Обрад и др. *Основи међународног јавног права*, Београд, 2007.
15. Деган, Владимир Ђ. *Међународно право*, Ријека, 2008.
16. Катасонов, Валентин. *Економија и Есхатологија*, интервју, Геополитика, бр. 80/11-2014
17. Катасонов, Валентин, излагање на научном скупу, Академија за дипломатију и безбедност, ФДБ Београд 2014.
18. Вукадиновић, Гордана. у *Теорија државе и права I*, Нови Сад, 2006.
19. Врбан, Душко. *Држава и право*, Загреб, 2003. стр.35.
20. Лапаш, Даворин. *Међународне невладине организације као субјекти међународног права*, Загреб, 1999.

21. Митровић, Драгана М. *Држава, право, правда, правници*, Београд, 2009.
22. Тасић, Ђорђе. *Међународна правна свест*, Београд, 2002.
23. Van Kleffens, Eelco N. *Sovereignty in International Law RDC vol. 82*
24. Спекторски, Евгеније В. *Држава и њен живот*, Београд, 2000.
25. Збирка, *Глобално управљање светом*, Београд, 2012.
26. Офе, Клаус. *Модерност и држава*, Београд, 1999. стр. 96.
27. Рачић, Обрад. *Уједињене нације између моћи и права*, Београд, 2010.
28. Солдат, Олег. *Проблем „култа личности“ у свјетлу теорије монархије*, Политеиа, Факултет политичких наука, Бања Лука, бр. 7/IV, 2014.
29. Еткинсон, Родни. *Зачарани Европски круг, корпоратне елите и нови фашизам*, Београд, 1997.
30. Купер, Роберт. *Распад нација – Поредак и хаос у XXI вијеку*, Београд 2007.
31. Аврамов, Смиља, Крећа, Миленко. *Међународно јавно право*, Београд, 2011.
32. Аврамов, Смиља. *Међународно јавно право*, Београд 2011.
33. Аврамов, Смиља. *Постхеројски рат запада против Југославије*, Ветерник, 1997.
34. Хантингтон, Самјуел. *Сукоб цивилизација и преобликовање светског поретка*, Подгорица 2000.
35. Фукујама, Френсис. *Крај историје и последњи човек*, Подгорица 2002.
36. Келзен, Ханс. *Опита теорија права и државе*, Београд, 1951.
37. Кисинџер, Хенри. *Свет је у хаосу*, коментар, 2014.

ДОКУМЕНТА

1. *Повеља Организације Уједињених Нација* енгл. *Charter of the United Nations*
2. *Конвенција о правима и дужностима држава из Монтевидеа*, енгл. *Montevideo Convention on the Rights and Duties of States*

3. *Декларација Генералне скупштине ОУН у Складу са Повешом, енгл. Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations.*

ИНТЕРНЕТ ИЗВОРИ

1. <http://www.advance.hr>
2. <http://www.theguardian.com>
3. <http://www.ius.bg.ac.rs/prof/Materijali>
4. <http://www.un-documents.net>
5. <http://www.foreignaffairs.com/articles>
6. <http://geopolitika.org/>
7. <http://www.academia.edu/>
8. <http://www.boaventuradesousasantos.pt/documentos/boainterview1.pdf>
9. <http://www.diplomatija.com/12867/news/henry-kissinger-svet-je-u-haosu/>
10. <http://www.diplomacy.bg.ac.rs/medjunarodna.htm#thumb>

